

NAUJI RADINIAI KURMAIČIŲ KAPINYNE

P. KULIKAUSKAS

Straipsnyje skelbiami duomenys apie 1955 m. Kurmaičiuose rastus II—III amžiaus žalvarinius dirbinius. Panašūs dirbiniai iki šiol Lietuvoje aptikti nebuvo. Jie pateikia naujų duomenų, tyrinėjant amatų vystymąsi Lietuvoje ir visuomeninių santykių raidą pirmaisiais mūsų eros amžiais.

Kurmaičiai (Kretingos rajone) yra žinoma archeologinė vietovė. Savo metu šio kaimo apylinkėse buvo rasti mamuto kaulai, aptiktas akmens amžiaus palaidojimas, iki mūsų dienų išliko čia buvusio pilkapyno dalis ir labai įdomus plokštinis kapinynas.

Kurmaičių pilkapių ir plokštinio kapinyno archeologiniai tyrinėjimai buvo vykdomi 1940, 1948 ir 1950—1951 metais. 1940 m. buvusio Kauno Valstybinio kultūros muziejaus archeologai ištyrė 3 pilkapius ir 22 plokštinius kapus¹. Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos instituto archeologinė ekspedicija 1948 m. ištyrė vieną degintinį kapą, o 1950—1951 metais 20 degintinių, 24 griautinius kapus bei 7 pilkapius².

1940 ir 1948 metų tyrinėjimų duomenys yra apibendrinti atskiroje monografijoje³, dalis jų paskelbta spaudoje⁴. 1950—1951 metais tyrinėjimai Kurmaičiuose nebuvo baigti ir jų rezultatai spaudoje nepaskelbti. 1955 m. vasarą čia buvo rasti nauji archeologiniai radiniai.

Atlikti archeologiniai tyrinėjimai parodė, kad Kurmaičiuose išlikę pilkapiai yra išsidėstę dviem atskiriomis grupėmis. Trys pilkapiai šliejasi arčiau Akmenos upelio dešiniojo kranto prie buvusio malūno vietos ir 14 pilkapių yra dirbamame lauke arčiau Kretingos—Darbėnų vieškelio į vakarus nuo Akmenos upelio. Čia pat aptiktas plokštinis kapinynas.

Kurmaičių pilkapių ir plokštinio kapinyno rytinę dalį supa Akmenos upelis, vakarinę, pietinę ir šiaurinę — kolūkiečių sodybos.

Tyrinėti pilkapiai priskirtini įvairiems laikotarpiams. Vieni jų sukrauti iš akmenų (pilkapiai Nr. Nr. 1 ir 2, tyrinėti 1940 m.), kiti supilti iš žemių

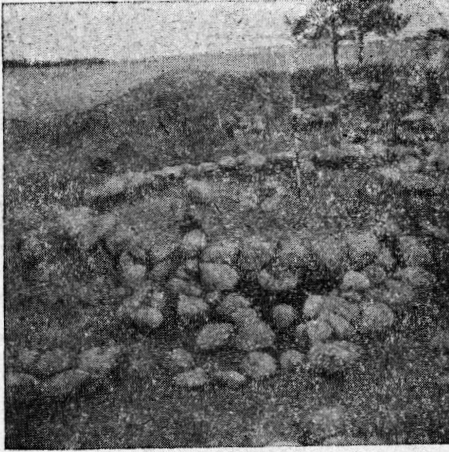
¹ Medžiaga yra Kauno Valstybiniame M. K. Ciurlionio vardo dailės muziejuje.

² Medžiaga yra Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos institute.

³ P. Kulikauskas, Kurmaičių archeologiniai paminklai ir jų tyrinėjimų duomenys, kand. dis., rankraštis, Lietuvos TSR MA Centrinė biblioteka, Vilnius, 1949.

⁴ Lietuvos istorijos instituto darbai, 1, Vilnius, 1951.

ir apdėti akmenų vainikais (1 pav.). Pilkapiuose mirusieji laidoti sudeginti urnose ir be jų (2 pav.). Tik 1940 m. tyrinėtame pilkapyje, vadinamame pilkapiu A, buvo aptikti 6 degintiniai palaidojimai urnose ir vienas griautinis kapas. Degintinių palaidojimų vietose įkapių nerasta, tik pilkapyje A prie griautinio palaidojimo buvo rasti žalvariniai papuošalai. Pagal pilkapių konstrukciją, kapų įrengimą, keramiką ir rastus žalvarinius dirbinius pilkapiai datuojami V—I amžiumi prieš mūsų erą. Analogiškų pilkapių yra Kaliningrado srityje, kur jų ištyrinėta labai daug⁵.

1 pav. Pilkapis Nr. 2

2 pav. Pilkapio Nr. 2 degintinis kapas Nr. 2

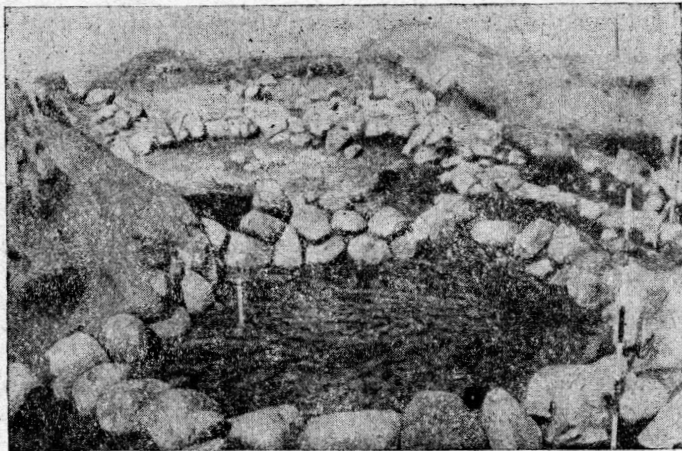
Apie mūsų eros pradžią Kurmaičiuose gyvenę žmonės mirusiuosius ir toliau tebedegino, tačiau kapą įruošdavo kiek skirtingai ir paprasčiau. Kapą apdėdavo akmenų vainiku, o sudeginto mirusiojo palaikus išbarstydavo vainiku atitverto ploto viduje. Po to viską užpildavo žemėmis. Tokie kapai dar turėdavo sampilus ir buvo panašūs į pilkapius, tačiau jų sampilas būdavo žemesnis ir nebuvo apkraunamas akmenimis. Tokių kapų akmenų vainikas būdavo apskritas arba puslankio formos. Vieno kapo akmenų vainikas būdavo pritveriamas prie kito ir todėl susidarė ištisas tokių vainikų tinklas (3 pav.). Vainikai būna iš vienos akmenų eilės arba dviejų, sukrautų viena virš kitos. Tyrinėjant šiuos degintinius kapus aptiktos kai kurios įkapės, pvz., geležinės ylos, geležinis ietigalis, žalvarinė grandinė, statinaitės formos gintaro karolis, arklio dantys ir pan. Tokius akmenų vainikais apkrautus degintinius kapus galima datuoti I-ju amžiumi prieš mūsų erą ir I-ju mūsų eros amžiumi. Šie degintiniai kapai koncentravosi šiaurinėje tyrinėtų pilkapių pusėje. Jiems analogiškų kapų tuo tarpu neturime.

II-me mūsų eros amžiuje mirusieji Kurmaičiuose buvo laidojami jau nedeginti. Kapas ir toliau apdedamas akmenų vainiku. Prie vieno tokio kapo vainiko būdavo pritveriamas kito kapo vainikas. Šių kapų, kaip ir degintinių, akmenų vainikai yra tokios pat formos. Tokie kapai išsidėstę

⁵ C. Engel, Vorgeschichte der Altpreussischen Stämme, Königsberg i. Pr., 1925.

tarsi atskiriomis grupėmis. Plokštiniai griautiniai kapai buvo rasti pietinėje pilkapių dalyje, kur 1940 m. buvo atlikti kasinėjimai ir ištirta 20 kapų⁶.

Šiaurinėje pilkapių dalyje 1951 m. buvo ištirti 24 griautiniai palaidojimai, kurie pasižymėjo gausiomis ir įvairiomis įkapėmis, ypač papuošalais.

3 pav. Pilkapio Nr. 2 degintinių kapų Nr. Nr. 5, 7 ir 8 akmenų vainikai

Griautinių kapų grupė, esanti į šiaurę nuo pilkapių, tyrinėti nebaigta, taip pat liko netyrinėta didelė kapų dalis pačiame šiauriniame kapinyno gale. 1951 m. pravestas perkasas vakariniame šone, kur 1955 m. kasant bulvarūsius vietiniai gyventojai aptiko čia skelbiamas senienas⁷.

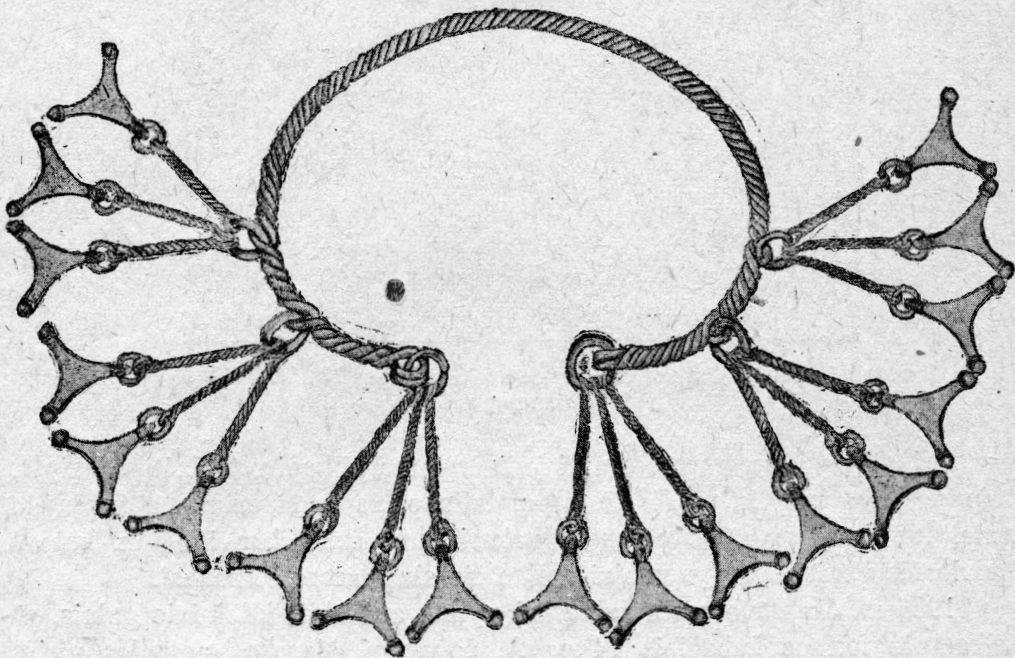
1955 m. čia buvo rasta žalvarinė vytinė antkaklė, kilpiniais galais, su trikampės formos kabučiais (4 pav.), žalvarinė storokos apvalios vielos antkaklė su keturkampės formos ažūriniais kabučiais (5 pav.), dvi profiliuotos skydeliais puoštos segės, šešios žalvarinės juostinės apyrankės (7 pav.: 6), karolių apvara (6 pav.) ir 5 žalvariniai žiedai (7 pav.: 3–5, 7, 8). Šie dirbiniai yra labai svarbūs archeologijos mokslui.

Žalvarinė vytinė antkaklė, kilpiniais galais, yra susukta ar supinta iš dviejų vielų. Patys vielų galai išploti ir susukti į kilpą. Antkaklės lankelio šonuose yra po dvi kilpeles, kuriose, kaip ir antkaklės galuose esančiose kilpose, įverta po grandelę, ant kurios užkabinta po tris žalvarinius branktelius. Brankteliai susukti iš dviejų nestorų vielų. Į branktelio gale esančią kilpelę vėl įverta žalvarinė grandelė, ant kurios, savo ruožtu, užkabintas žalvarinis trikampio formos pakabutis. Jo galai baigiasi pastorintomis galvutėmis. Šie pakabučiai primena vadinamuosius klaipeidiškius smeigtukus, trikampe galvute, pastorintais galais. Tuo būdu antkaklė yra puošta net 18 tokių kabučių, sugrupuotų po tris kiekvienoje kilpoje (4 pav.). Šie kabučiai laisvai kabėjo krūtinės vietoje ir atrodė labai puošniai. Antkaklės lankelio storis — 0,9 cm, kilpų skersmuo galuose — 1,5 cm, įvertų į kilpas grandelių skersmuo — 2 cm, branktelių ilgis — 6,1 cm, storis — 0,4 cm, pakabučių skersmuo — 4 cm.

⁶ Medžiaga yra Kauno Valstybiniame M. K. Čiurlionio vardo dailės muziejuje.

⁷ Aptiktus dirbinius iš vietos gyventojų įsigijo Kretingos kraštotyros muziejus.

Vytinės antkaklės, kilpiniais galais, Lietuvoje yra rastos devyniose vietose. Jų lankelis yra susuktas ar supintas iš dviejų ar trijų apskritų arba pusapvalių vielų. Antkaklės galai užbaigti mažesnio ar didesnio skersmens kilpomis. Kilpos susuktos iš trijų ar dviejų vielų. Viela išplojama arba paliekama tokia, kokia ji naudota lankeliui. Šitokio tipo antkaklės pasirodė Lietuvoje jau II mūsų eros amžiuje ir buvo gaminamos dar visą IV-tąjį amžių. Chronologiniu atžvilgiu ankstesnėmis tenka laikyti antkakles, vytas

4 pav. 1955 m. rasta vytinė antkaklė, kilpiniais galais, su kabučiais. Rekonstrukcija

iš nestoros apvalios vielos, nedidelių matmenų kilpomis galuose. Tokių ankstyvų antkaklių rasta tyrinėjant Sargėnų kapinyną, prie Kauno, kape Nr. 103 ir Sandrausiškių pilkapiuose, Kelmės raj., pilkapio Nr. 2 kape Nr. 2. Jos gali būti datuojamos II—III mūsų eros amžiumi. Vėlesnėmis yra laikomos antkaklės, kilpiniais galais, vytos iš žymiai storesnės vielos ir turinčios galuose didesnio skersmens kilpas. Viena tokia antkaklė yra rasta Delnicoje, prie Šeštokų ir antra Veršvuose, prie Kauno. Jas abi galima datuoti III—IV-ju m. e. amžiumi.

Iš vytinių kilpiniais galais antkaklių galima išskirti atskirą grupę antkaklių, kurios galuose ar lankelio šonuose yra puoštos įvairiais kabučiais ar specialiai išlankstytomis vielomis. Viena tokių antkaklių yra rasta Jagminiškių kaimo apylinkėse, Kelmės rajone⁸. Ši antkaklė vyta ar sukta iš trijų žalvarinių vielų. Antkaklės galuose esančiose kilpose įverta žalvarinė grandelė, ant kurios užverti tokie patys brankteliai kaip Kurmaičių antkaklės, o jų galuose prikabinti žalvarinės skardelės pailgi kabučiai, puošti metaloplastiniu būdu. Atrodo, kad tokie brankteliai turėjo būti trys. Drauge su šia antkakle rasta eilė kitų II—III amžiaus žalvarinių dirbinių, kaip

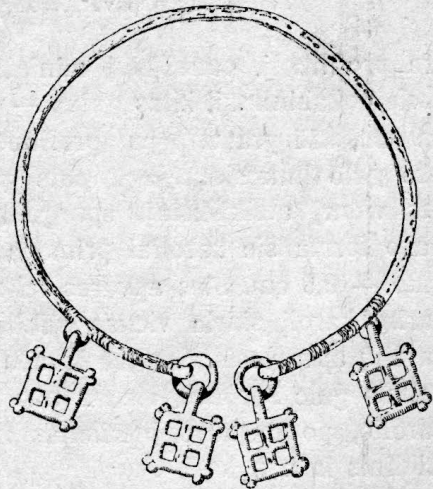
⁸ M. Makarenko, *Ķwartalnik Litewski*, rok 1, 2, 5 lent., Peterburg, 1910.

įvijinių antsmilkinių, antkaklių, trimitiniais galais, masyvių akinių apyrankių ir kt.⁹ Antroji panaši antkaklė yra rasta Tauragnuose, Utenos raj.¹⁰ Šios antkaklės kilpose yra įnerta specialiai išlankstyta žalvarinė viela.

Kurmaičiuose rastoji vytinė antkaklė, kilpiniais galais, su kabučiais yra gražiausia iš panašių antkaklių. Jai atitikmenų tuo tarpu neturime. Ši antkaklė priskirtina II—III m. e. amžiui. Ją tenka laikyti vietinio amatininko darbo.

Vytinių antkaklių, kilpiniais galais, randama ir už Lietuvos TSR ribų. Daug jų rasta Latvijos TSR teritorijoje, jos žinomos Estijos TSR teritorijoje ir net Padnieprėje¹¹. Atsižvelgiant į tai, kad patys ankstyviausieji tokių antkaklių pavyzdžiai aptikti Lietuvoje, tenka pareikšti mintį, kad už lietuvių — latvių genčių gyventų teritorijų ribų jos pateko mainų prekybos keliu.

Nauju antkaklės tipu Lietuvos archeologinėje medžiagoje tenka laikyti ir 1955 m. Kurmaičiuose rastą antrą antkaklę (5 pav.). Ji padaryta iš apvalios storesnės žalvarinės vielos, kurios galai užlenkti vidaus pusėn ir sudaro taip pat nedideles kilpas galuose. Antkaklės lankelio šonų pakraštyje išlieta po vieną ąselę, už kurios prikabinta po vieną kabutį. Po tokių kabučių prikabinta ir antkaklės galuose užlenktose kilpose, tik čia jie užkabinti ne tiesiog ant savo ąselės, o ant atskirai įvertos žalvarinės grandelės. Šios antkaklės kabučiai yra visiškai skirtingi nuo aukščiau aprašytosios antkaklės kabučių. Jie yra keturkampės formos, ažūriniai, suskirstyti 4 langeliais, kampai užbaigti 2 apskritomis nedidelėmis buoželėmis — pumpurėliais. Kabučiams užkabinti išlieta ilgoka ąselė. Be to, antkaklės lankelio viršutinė dalis, arčiau galų, yra papuošta skersinių ruoželių ir rantelių grupėmis. Ranteliai, savo ruožtu, yra dar ornamentuoti smulkiomis įkartomis. Vienas antkaklės galas yra nulaužtas.

5 pav. 1955 m. rasta antkaklė su kabučiais. Rekonstrukcija

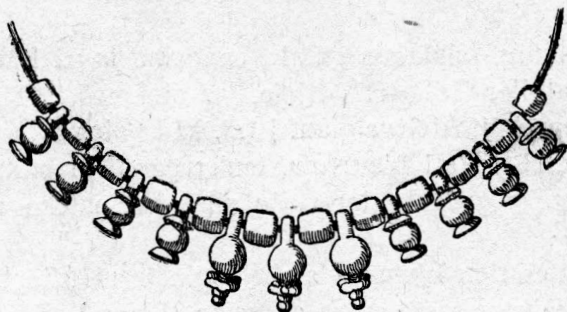
Šios rūšies antkaklių Lietuvoje daugiau nerasta. Ji taip pat yra vietinio meistro-juvelyro darbo. Chronologiškai ji yra vienalaikė su aukščiau aprašytąja Kurmaičių antkakle. Tenka pastebėti, kad antkaklės su įvairiais pakabučiais Lietuvoje ypač buvo mėgiamos III—IV amžiais. Jos dažnai aptinkamos Šilutės — Klaipėdos — Kretingos apylinkėse.

⁹ М. Макаренко, ten pat.

¹⁰ С. Тyszkiewicz, Rzut oka na źródła archeologii krajowej, 5 lent., Wilno, 1842; А. А. Спицын, Записки отделения русской и славянской археологии Императорского Русского Археологического Общества, 5, вып. 1, XXVIII:3, СПб, 1903 ir kitur.

¹¹ Н. Мора, Die Eisenzeit in Lettland, 237—279, Tartu, 1938.

Labai puošnus turėjo būti Kurmaičiuose rastas kaklo papuošalas — karolių apvara, kuri sudaryta iš auksinės ir baltos sidabrinės spalvos stiklinių ir žalvarinių karolių (6 pav.). Stikliniai karoliai pailgi, apvalūs, nevienodo dydžio, jų ilgis nuo 0,8 iki 0,9 cm, skersmuo — 0,9 cm. Žalvarinius karolius galima būtų pavadinti pakabučiais. Jie yra dvejopos formos: vieni

6 pav. Karolių apvara. Rekonstrukcija

yra profiliuoti, panašūs į miniatiūrinę statinaitę su viename gale išlieta ąsele pakabinimui, kitas galas — plokščias, jų ilgis — 1,7 cm, skersmuo — 0,9 cm, kiti yra taip pat profiliuoti, viename gale turi pakabinimui ąselę, kito galo link siaurėja ir pats galas užbaigtas keturiais į šoną ir vienu per vidurį atsikišusiais spurgeliais, priekinis spurgelis kiek profiliuotas. Savo forma šie karoliai primena kriaušę. Karolio ilgis — 2,4 cm, skersmuo — 0,9 cm. Šios apvaros rekonstrukcija pateikta 6 pav. Kiekvieną žalvarinį karolį skiria vienas stiklinis karolis. Remiantis gerai išlikusiomis karolių apvaromis, daroma išvada, kad viduryje kabėjo žalvariniai su spurgeliais gale karoliai, vienas nuo kito atskirti didesnio skersmens stiklinio karolio, po to buvo įneriamas žalvarinis statinaitės formos karolis, vėl stiklinis ir t. t.

Panašūs stikliniai karoliai III—IV amžiaus kapinynuose Lietuvoje aptinkami gana dažnai. Jų rasta ir Kurmaičių kapinyne kituose kapuose (kapai Nr. 5, 7, 8). Tačiau aptikti čia žalvariniai karoliai yra naujas archeologinis radinys. Jiems atitikmenų nurodyti tuo tarpu negalime. Tenka pasakyti, kad tokių apvarų dėvėjimas yra būdingas lietuvių gentims jau nuo pirmųjų mūsų eros šimtmečių. Žalvariniai karoliai ir įvairūs pakabučiai buvo gaminami vietos amatininkų. Stikliniai aukso ir sidabro spalvos karoliai, greičiausiai, pateko čia iš buvusių Romos provincijų.

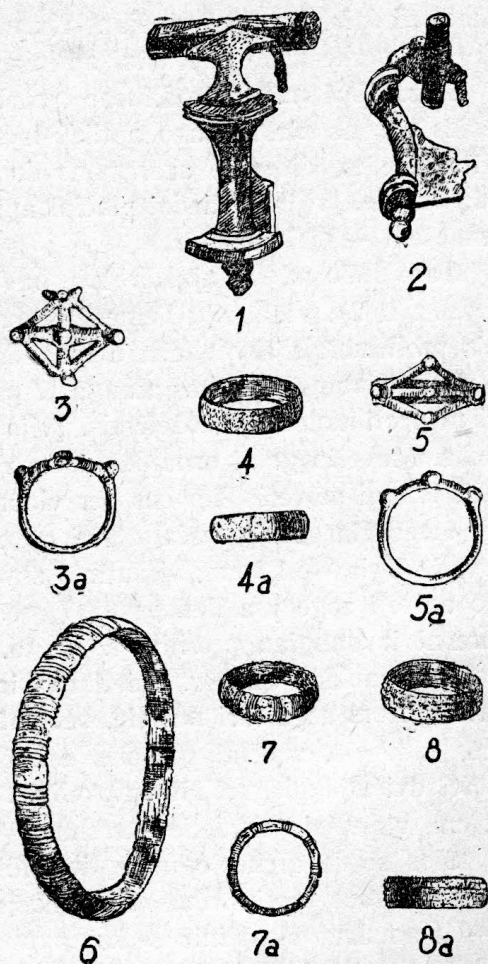
Be minėtų dirbinių 1955 m. buvo rastos 6 apyrankės (7 pav.: 6). Jos yra vienodos, padarytos iš žalvarinės pusapvalio skersinio piūvio juostelės. Apyrankių paviršius ornamentuotas skersinių rantelių grupėmis, tarp kurių susidaro kiek iškilūs ploteliai, kuriuose įmušta po dvi akeles. Tokių akelių nepastebėta tik vienoje apyrankėje. Kiekvienoje rantelių grupėje yra po tris rantelius. Du išoriniai ranteliai, savo ruožtu, dar yra ornamentuoti smulkiomis įkartomis. Apyrankių galai standžiai suspausti ir ornamentuoti tokiais pat ranteliais. Apyrankių skersmuo 7,8×6,8 cm, juostelės plotis 1,1 — 1,3 cm, storis — 0,5 cm. Apyrankių vidaus pusė lygi. Šitokių apyrankių Kurmaičiuose buvo rasta 1940 m. ir 1950—1951 metais kasinėjimų metu.

Tai gana puošnios vietinių meistrų darbo apyrankės, labiausiai būdingos Lietuvos pajūrio ruožui. Jos dažnai randamos tyrinėjant II—IV amžiaus kapinynus Klaipėdos, Kretingos, Šilutės ir Tauragės rajonuose. Jų radimo vietos nurodytos skelbiant 1940 m. tyrinėjimų duomenis¹².

1955 m. Kurmaičiuose rasti žiedai yra dvejopi. Vieni jų yra juostiniai, uždari (7 pav.: 4, 7, 8), kiti — su ažūrine akute (7 pav.: 3, 5).

Juostiniai, arba lygūs, žiedai yra labai paprasti, jie padaryti iš paprastos, siauros žalvarinės juostelės. Jų Kurmaičiuose rasta ir anksčiau. Vienas rastųjų juostinių žiedų yra padarytas iš 0,8 cm pločio žalvarinės pusapvalio skersinio piūvio juostelės, ornamentuotos per vidurį dviem lygiagrečiai įrėžtais negiliais ruoželiais. Žiedas visiškai uždaras. Jo skersmuo — 2,6 cm, juostelės storis — 0,3 cm. Toks pat yra ir antrasis žalvarinis juostinis žiedas. Jis padarytas iš kiek siauresnės juostelės. Žiedo skersmuo — 2,6 cm, juostelės plotis — 0,65 cm, storis — 0,4 cm. Šis žiedas yra labiau sudėvėtas, matyti, ilgesnį laiką buvo nešiojamas. Tretysis juostinis uždaras žiedas skiriasi nuo pirmųjų dviejų tuo, kad jis yra ornamentuotas tokiu pat būdu, kaip ir aukščiau aprašytosios apyrankės, būtent, skersinių griovelių ir rantelių grupėmis (7 pav.: 2). Žiedo skersmuo — 2,4 cm, juostelės plotis — 0,7 cm, storis — 0,2 cm.

Daug retesni yra žiedai, ažūrinėmis akutėmis. Vieno šios rūšies rasto žiedo lankelio viršutinėje dalyje yra ištęsto rombo pavidalo akutė, padalinta per vidurį siaura juoste (7 pav.: 5). Akutės rėmelių kampuose išlieti nedideli pumpurėliai. Žiedo skersmuo — 2,5 cm, juostelės plotis — 0,5 cm, akutės plotis — 1,7 cm. Antrasis ažūrine akute žiedas skiriasi nuo pirmojo tuo, kad jo akutė yra padalinta rėmeliu į 4 trikampius langučius (7 pav.: 3). Rombo kampuose yra taip pat išlieti pumpurėliai. Toks pat pumpurėlis yra ir pačiame akutės viduryje. Akutės išoriniai galai papuošti trimis pumpurėliais, kurių išoriniai yra kiek suploti. Žiedas padarytas iš

7 pav. 1, 2 — žalvarinės profiliuotos skydelinės segės, 3 ir 5 — žiedai, ažūrine akute, 4, 7, 8 — juostiniai žiedai, 6 — žalvarinė juostinė apyrankė

¹² P. Kulikauskas, Lietuvos istorijos instituto darbai, 1, 336, Vilnius, 1951.

žalvarinės nestoros apvalios vielos. Žiedo skersmuo — 2,6 cm, lankelio storis — 0,25 cm, akutės skersmuo — 2,4 cm.

Zalvariniai juostiniai žiedai aptikti Kurmaičiuose ir kituose kapuose. Vienas toks žiedas buvo rastas 1948 m. tyrinėtame kape. Šie žiedai chronologiniu atžvilgiu vieni seniausiųjų, juos galima datuoti II—III m. e. amžiumi. Retesni yra žiedai, azūrine akute. Panašių žiedų, azūrine akute, rasta Sargėnų kapinyne, prie Kauno¹³. Chronologiškai jie yra vienalaikiai su pintiniais žiedais. Be to, tyrinėjant Kurmaičių kapinyną, rasti ir įvijiniai žiedai¹⁴. Viename kape paprastai aptinkama po vieną, rečiau po kelis žiedus.

Pvz., 1951 m. Kurmaičiuose tyrinėtame kape Nr. 22 ant mirusiojo kairiosios rankos pirštų buvo aptikti trys įvijiniai žiedai, ant dešinėsios — vienas, be to, didesnio skersmens du įvijiniai žiedai rasti mirusiojo kojų pėdų srityje. Įvijiniai žiedai plačiai aptinkami Lietuvos senkapuose, datuojamuose II—XIII amžiais.

Tarp 1955 m. rastųjų dirbinių buvo ir dvi profiliuotos skydelinės segės (7 pav.: 1, 2). Vienos jų liemenėlis puoštas dviem gana aukštais pusapvaliais profiliuotais skydeliais, o lankelio galas prie pat įvijos turi šonuose po vieną trikampės formos ataugą (7 pav.: 1). Segės kojelės galas užbaigtas dviem profiliuotomis buoželėmis. Įvija paslėpta movelėje, įvijos adata nulaužta. Movelės galai ornamentuoti dviem grioveliais. Tokie pat grioveliai, įrėžti išilgai movelės liemens per vidurį ir įstrižai nuo galų, movelės viduryje susiduria galais, sudarydami apvestą trikampį. Segės ilgis — 6,8 cm, movelės ilgis — 4,3 cm, viršutinio skydelio skersmuo — 2,8 cm. To paties tipo antroji segė yra lieknesnė (7 pav.: 2). Jos skydeliai ne tokie aukšti, storesni ir daugiau profiliuoti. Be to, segės liemenėlis prie movelės papuoštas neaukštu gunklu. Skirtingas ir segės užsegimas, vadinamasis šarnyrinis. Nors segė turi movelę, bet pati užsegamoji adata yra įtaisyta movelės viduryje, skersai movelės esančiame išpiovime. Movelės galai papuošti dviem lygiagrečiais grioveliais. Segės ilgis — 5,5 cm, movelės — 3,2 cm, viršutinio skydelio skersmuo — 1,8 cm.

Sios segės archeologinėje literatūroje yra vadinamos smarkiai profiliuotomis. Jos aptinkamos daugiausia vakarinės ir centrinės Lietuvos II—III amžiaus plokštiniuose kapinyuose ir pilkapiuose (Paviekiai, Jagminiskės, Sargėnai, Bajoriškiei, Paštuva, Adakavas, Nikėlai ir kt.).

Tyrinėjant naujai rastuosius Kurmaičiuose dirbinius, iškyla klausimas ar jie priklauso vienam kapui ar keliems skirtingiems palaidojimams. Į šį klausimą atsakyti tiksliai nėra galima. Remiantis kasinėjimų metu gautais duomenimis galima sutikti, kad jie priklauso vienam palaidojimui. Turtingi įkapėmis kapai Kurmaičiuose buvo aptikti, jau vykdant kasinėjimus 1940 m.¹⁵

Be to, vienas turtingas įkapėmis kapas (Nr. 22) buvo rastas ir 1951 m. Jo tyrinėjimų duomenys iki šiol spaudoje nepaskelbti. Kapas aptiktas kapi-

¹³ Senovė, 4, pav. 27 : 5, Kaunas (1938).

¹⁴ Kapų Nr. Nr. 7, 8, 11, 16 ir 22. Zr. Lietuvos istorijos instituto darbai, 1, 336, 337, Vilnius, 1951.

¹⁵ Plg. kapą Nr. 10.

nyno grupėje, esančioje į šiaurę nuo pilkapių ir degintinių kapų. Jis buvo apdėtas puslankio formos akmenų vainiku, pritvertu prie kapo Nr. 23, kurio akmenų vainikas buvo apskritas. Kape Nr. 23 buvo rastos arklio kaulų liekanos, žmogaus dantys, geležinių dirbinių fragmentai ir gražūs žalvariniai kamanų apkalai. Iš to galima spręsti, kad čia buvo palaidotas vyras su žirgu. Šio kapo pietvakarinėje dalyje pritvertas akmenų vainiku kapas Nr. 22 priklausė jaunai 14—16 metų mergaitei. Jame rastos nepaprastai turtingos įkapės. Mirusiajai ant galvos buvo uždėta puošni kepuraitė, puošta žalvariniais spurgeliais ir specialiomis skardelėmis. Yra išlikę kepuraitės vilnonio audinio fragmentai ir skardelės. Kepuraitė prie plaukų buvo prisegta žalvarine profiliuota skydeline sege. Prie segės įsmeigiamosios adatos ir užkabos buvo išlikęs tamsių plaukų kuokštelis. Mirusiosios kaklo vietoje rastos dvi chronologiškai ankstyvos kūginiais galais antkaklės ir stiklinių aukso spalvos karolių apvara. Krūtinės vietoje gulėjo dvi žalvarinės profiliuotos skydelinės segės ir du ritiniai grandinėle sujungti smeigtukai. Ant kairiosios rankos kaulų, arčiau riešo, rasta žalvarinė juostinė apyrankė ir 3 įvijiniai žiedai. Kairioji ranka buvo kiek sulenкта ir jos plaštaka gulėjo virš kairiosios kojos šlaunikaulio viršutinės dalies. Ant dešniosios rankos rasta tokia pat apyrankė ir vienas įvijinis žiedas. Mirusiosios kojų srityje aptikti du stambesni įvijiniai žiedai. Šie žiedai ornamentuoti skersiniais ranteliais. Prie žalvarinių papuošalų aptikta daug storo vilnonio audinio fragmentų. Be to, mirusiosios kairiojo peties kaulo srityje, po tošine dėžute, tarp dėžutės ir rankos kaulų aptikti gerai išsilaikę medžio gabalai. Atrodo, kad tai buvusio medinio skobtinio karsto liekanos.

Be to, kairėje kaukolės pusėje, kairiojo petikaulio vietoje, rasta beržo tošies dėžutė su įvairiais dirbiniais. Dėžutėje rastos dvi žalvarinės antkaklės, trimitiniais galais, viena žalvarinė antkaklė, buoželiniais galais, masyvi apvalaus skersinio piūvio akinė apyrankė, vilnonių siūlų kamuoliukas, aukso spalvos stiklinių karolių ir kažkokios tamsios spalvos masės, greičiausiai vaško, gabalas. Tošinė dėžutė buvo apskrita. Labai gerai išliko jos dugnas. Dėžutės skersmuo apie 18 cm. Tošies pakraščiuose gerai išlikusios nedidelės skylutės — buvusios siūlės žymės. Dėžutės dugnas subyrėjo ir susilaužė transportuojant medžiagą į Vilnių. Tuo būdu į muziejų pateko tik jos gabalai. Šis kapas pagal jame surastas įkapes gali būti datuojamas II amžiaus pabaiga — III amžiaus pradžia.

Atsižvelgiant į tai, kad kasinėjimų metu Kurmaičiuose aplamai buvo rasti turtingi įkapėmis kapai, ir tokie kapai buvo aptinkami ir kituose kapinyuose, galima būtų teigti, kad 1955 m. rastieji dirbiniai priklauso vienam palaidojimui. Tą pačią nuomonę pareiškė ir vietos gyventojai, kurie šiuos dirbinius rado¹⁶. Tačiau galima taip pat manyti, kad vietos gyventojai, kasinėdami kapinyno vietą, surinko juos iš įvairių kapų. Pažymėtina, kad rastųjų dirbinių chronologija neprieštaruoja teiginiui, jog dirbiniai rasti viename kape. Skelbiant visą Kurmaičių kapinyno kasinėjimų medžiagą ir detaliau paanalizavus dirbinius, šis klausimas galės būti nušviestas plačiau.

¹⁶ Žinios iš Kretingos kraštotyros muziejaus direktorės drg. M. Vaitkūnskaitės.

I š v a d o s

1. 1955 m. Kurmaičiuose rastieji dirbiniai įneša naujo tiek paties Kurmaičių kapinyno tyrinėjimams, tiek ir Lietuvos archeologijos mokslui ap-
lamai. Rastosios antkaklės savo forma iki šiol atitikmenų neturi.

2. Rastieji dirbiniai gali priklausyti vienam palaidojimui, jie datuoti II—III m. e. šimtmečiu.

3. Čia aprašomi dirbiniai yra vietinio darbo ir rodo įgudusių amatininkų buvimą Lietuvoje jau pirmaisiais mūsų eros šimtmečiais.

4. Turtingi įkapių to meto palaidojimai aptinkami retai, tačiau jie rodo tuo laikotarpiu buvus turtingą nelygybę. Kasinėjimų duomenys duoda naujos medžiagos visuomeninių santykių vystymosi Lietuvoje tyrinėjimams.

Lietuvos TSR Mokslų akademijos
Istorijos institutas

Gauta
1956 V 24

НОВЫЕ НАХОДКИ В МОГИЛЬНИКЕ КУРМАЙЧЯЙ

П. З. КУЛИКАУСКАС

Резюме

В статье публикуются материалы о новых археологических находках из могильника Курмайчяй в Кретингском районе, найденных в 1955 г. Этот могильник исследовался археологами в 1940, 1948 и 1950—1951 гг. Местность Курмайчяй давно известна археологам. Еще до проведения археологических раскопок здесь были обнаружены кости мамонта, найдено погребение начала II тысячелетия до н. э. с ладьевидным топором и др. В результате произведенных раскопок было установлено, что в Курмайчяй до наших дней сохранился очень интересный могильник. В середине I тысячелетия до н. э. умершие погребались здесь сожженными, в курганах. Курганы сооружались из земли или из земли и камней. Они обкладывались концентрическими каменными венцами (рис. 1). В одном кургане обнаружено несколько захоронений в урнах или просто в ямках (рис. 2). Количество могил в одном кургане достигает 7. Погребального инвентаря в таких курганах не обнаружено, за исключением так называемого кургана А, в котором было найдено 6 трупосожжений и одно погребение с трупоположением. Оно, по-видимому, принадлежало женщине; в этой могиле найдены бронзовые височные спиральные кольца литовского типа и несколько височных улиткообразных спиралей балтийского типа, которые нам известны из могильника Даулен-Люизензеген в быв. Западной Пруссии. Аналогичные курганы хорошо известны из Калининградской области. Около начала нашей эры жители местности Курмайчяй своих умерших сжигали, а остатки разбрасывали по огороженной каменным венцом могиле. К венцу одной такой могилы пристраивался венец другой могилы, в результате чего создавалась целая сеть таких венцов. Курганные насыпи на таких могилах начинают исчезать (рис. 3).

В начале н. э. погребальный обряд еще раз изменился. Умерших стали погребать в вырытых в грунте неглубоких ямах. В отдельных случаях сохраняется еще невысокая курганная насыпь. Могила окружалась, как и раньше, каменным венцом. Такие погребения богаты различными изделиями. В отдельных погребениях обнаружены римские монеты и захоронения с конями. Эти захоронения датируются II—IV вв. н. э.

Могильник целиком раскопан не был. В 1955 г. местными жителями здесь было обнаружено одно погребение с очень богатым и интересным инвентарем. Была найдена бронзовая, витая с подвесками (рис. 4), шейная гривна работы местного мастера и шейная гривна из толстой бронзовой проволоки с ажурными четырехугольными подвесками (рис. 5), 6 бронзовых браслетов (рис. 7: 6), 5 бронзовых перстней (рис. 7: 3—5, 7, 8), ожерелье из бронзовых и стеклянных бус (рис. 6) и две фибулы (рис. 7: 1, 2).

Особое внимание обращают на себя шейные гривны, которые до сих пор не имеют аналогии. Найденные в 1955 г. браслеты и перстни широко известны как по другим погребениям из Курмайчяй, так и вообще из могильников западной Литвы II—IV вв. н. э. Таким образом, обнаруженные в 1955 г. находки не только дополняют имевшийся раньше материал о могильнике Курмайчяй, но и дают новые виды шейных гривн, бывших в употреблении у литовских племен в II—III вв. н. э. Эта находка принадлежит, по-видимому, одному погребению. Такое предположение можно сделать основываясь на данных, полученных во время предшествующих раскопок. Подобные, богатые инвентарем, погребения в какой-то мере отражают имущественную дифференциацию, происходившую внутри литовских племен в начале н. э. Этот новый материал может быть использован при решении вопроса об общественных отношениях в Литве в указанное время.

Институт истории
Академии наук Литовской ССР

Поступило
24 V 1956